

Zhodnocení Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19.12.1977, sp. zn. Cpj 36/77, ECLI:CZ:NS:1977:CPJ.36.1977.1

Číslo: 3/1978

Právní věta: K řízení a rozhodování soudů ve věcech výživného mezi manžely a příspěvku na výživu rozvedeného manžela

Soud: Nejvyšší soud České soc. rep.

Datum rozhodnutí: 19.12.1977

Spisová značka: Cpj 36/77

Číslo rozhodnutí: 3

Číslo sešitu: 2-3

Typ rozhodnutí: Zhodnocení

Hesla: Poplatky soudní, Příspěvek na výživu rozvedeného manžela, Řízení před soudem, Rozhodnutí soudu, Výživa jiných osob, Výživné, Výživné mezi manžely

Předpisy: 94/1963 Sb. § 18

§ 120

§ 128

§ 152

§ 154

§ 157 116/1966 Sb. § 11

§ 19

§ 79

§ 91

§ 92

§ 96

§ 98 99/1963 Sb. § 6

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

K významným povinnostem manželů patří i vzájemná vyživovací povinnost, kterou manželé chápou především jako povinnost morální a plní ji dobrovolně. Je ve výjimečných případech je třeba zákroku soudu při určování výživného mezi manžely. Totéž lze uvést v podstatě i o příspěvku na výživu rozvedeného manžela (§ 92 a násl. zák. o rod.).

Rozhodování soudů o vyživovací povinnosti mezi manžely a o příspěvku na výživu rozvedeného manžela je významným úsekem rozhodovací činnosti soudů, která není sice početná, ale má závažný společenský dosah.

Nejvyšší soud ČSR provedl v II. pololetí 1977 zhodnocení rozhodování soudů o výživném mezi manžely a o příspěvku na výživu rozvedeného manžela. Jeho úkolem bylo ověřit si, jak soudy vykládají a používají příslušná ustanovení hlavy třetí, čtvrté a šesté části třetí zákona o rodině (zákona č. 94/1963 Sb., Zobecnění získaných poznatků má přispět k dalšímu zlepšení praxe soudů a k prohloubení účinnosti soudního rozhodování v těchto věcech.

A. Vyživovací povinnost mezi manžely

1. K určení vyživovací povinnosti mezi manžely může dojít jen na návrh některého z manželů (§ 91 odst. 2 zák. o rod.).

Soudům podávané návrhy obsahují zpravidla údaje o tom, zda manželství dosud trvá, zda manželé žijí ve společné domácnosti, zda mají nezletilé děti, jaké jsou jejich osobní, zdravotní a majetkové poměry a důvody, proč je nárok na určení výživného uplatňován. Jsou zpravidla uváděny i důkazy, jejichž provedení se navrhuje, i konkrétní návrh rozsudečného výroku obsahující rozsah uplatněného nároku a dobu, od níž je nárok uplatňován.

Nemají-li podané návrhy potřebné náležitosti, musí soudy nedostatky takových návrhů postupem podle ustanovení § 5 a § 43 o. s. ř. odstraňovat. Jde zejména o uvedení rozhodných skutkových údajů a o konkretizaci nároku co do výše i doby, od níž má být výživné placeno.

Např. ve věci sp. zn. 6 C 259/76 okresního soudu v Berouně se soud nesprávně spokojil s tím, že v návrhu bylo uvedeno, že „výše výživného se ponechává na úvaze soudu“. Stejně tak ve věci sp. zn. 4 C 375/76 okresního soudu v Českém Krumlově se návrhem sepsaným u soudu navrhovatelka domáhala výživného „v přiměřené výši“.

Ve věci sp. zn. 12 C 809/75 okresního soudu v Ústí nad Labem byl návrh u soudu podán 27. 8. 1975 a bylo z něho zřejmé, že navrhovatelka požaduje výživné až od skončení výplaty dávek v mateřství, k němuž mělo dojít v září 1975. Soud však dobu počátku placení výživného v průběhu řízení neupřesnil a nakonec určil výživné od podání návrhu.

Návrh ve věcech výživného mezi manžely musí být určitý a přesný, protože soud je návrhem na zahájení řízení vázán. Musí tedy být v návrhu uvedena výše plnění a počátek doby, od kdy má být plněno. to má význam pro rozhodování soudu, který musí rozhodnout o celé projednávané věci (§ 152 odst. 1 o. s. ř.) a nemůže v těchto věcech překročit návrhy účastníků (§ 153 odst. 2 o. s. ř.), i pro případné odvolací řízení (§ 206 a § 212 o. s. ř.) a pro výkon rozhodnutí.

V návrhu je třeba uvést výši požadovaného výživného i v těch případech, kdy navrhovatel nezná přesné schopnosti a možnosti povinného (§ 96 odst. 1 zák. o rod.). Pokud budou během řízení zjištěny skutečnosti, které by mohli mít vliv na výši výživného, je soud povinen podle ustanovení § 5 o. s. ř. navrhovatele poučit, že může změnit návrh na zahájení řízení podle ustanovení § 95 o. s. ř.

2. Pokud jde o důvody pro určení výživného mezi manžely soudem, ve většině případů v návrzích manželky uplatňovaly skutečnost, že jsou bez příjmu po vyčerpání dávek v mateřství nebo mateřského příspěvku, že se starají o děti do tří let, popřípadě o děti starší, které nemohou z různých důvodů umístit v kolektivních zařízeních. V návrzích bývá mnohdy poukazováno na rozhodnutí uveřejněné pod č. 13/1967 Sbírkou rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, podle něhož má manželka nárok na výživné vůči manželovi, jestliže se rozhodla využít svého práva na a prodlouženou mateřskou dovolenou (§ 157 odst. 2 zák. práce), jsou-li k tomu splněny zákonné podmínky. U žen středního věku a starších žen převažuje jako uplatňovaný důvod nemoc a z ní vyplývající neschopnost obstarávat si prostředky na úhradu vlastních potřeb výdělečnou činností. U žen důchodového věku pak bývá uplatňována skutečnost, že celý život žily v domácnosti, staraly se o manžela, o děti a o

domácnost a nyní nemají žádnou kvalifikaci nebo svou původní kvalifikaci ztratily, popřípadě vzhledem k věk a zdravotnímu stavu nemohou získat zaměstnání. V řadě případů manželky žádají o vyrovnání životní úrovně obou manželů.

3. Podle ustanovení § 91 odst. 2, věta druhá, zák. o rod. soud rozsah výživného mezi manžely stanoví tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou manželů byla zásadně stejná.

Požadavek, aby manželé měli stejnou životní úroveň, je zdůvodněn jejich stejným postavením v manželství, v rodině a společnosti a vyplývá i z jejich stejných práv a povinností (§ 18 zák. o rod.). Třebaže manželé opatřují potřeby rodiny podle svých schopností a možností, které nemusí být a zpravidla nejsou stejné, podílejí se stejnou měrou na hospodářském výsledku své činnosti a mají proto také právo na stejnou životní úroveň.

Zásada stejné životní úrovně neznamena ovšem mechanickou rovnost mezi manžely, kterou by bylo možno vyvozovat jen z jejich výdělků. I pro vyživovací povinnost podle ustanovení § 91 zák. o rod. platí ustanovení § 96 odst. 1 zák. o rod., podle něhož při určení výživného soud přihlídně k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i ke schopnostem a možnostem povinného.

Má-li soud rozhodovat o výživném mezi manžely podle uvedených zákonných hledisek, pak nestačí zjistit jen výši příjmů manželů, ale je třeba zjišťovat v jednotlivém případě nejen osobní, rodinné a majetkové poměry každého z nich, ale i konkrétní míru potřeb danou povahou práce, způsobem života, zdravotním stavem každého z manželů, popřípadě jinými závažnými okolnostmi.

Podle ustanovení § 91 odst. 2, věta první, zák. o rod. musí soud přihlídnout i k péči o společnou domácnost, protože není bez významu, jestliže manželé, kteří nevedou společnou domácnost, společně neusilují o zajištění potřeb rodiny. I když zákon ukládá soudu, aby přihlédl k péči o společnou domácnost, není pochybností o tom, že se zřetelem k ustanovení § 19 zák. o rod. musí soud uvážit i péči o nezletilé děti. Teprve po zjištění všech uvedených skutečností může soud dojít ke správnému závěru o zásadně stejné hmotné a kulturní úrovni obou manželů.

Ve věci sp. zn. 4C 411/76 okresní soud v Náchodě určil pro navrhovatelku výživné ve výši 500 Kčs měsíčně, když vycházel ze správných zjištění, že navrhovatelka má příjem 1240 Kčs a odpůrce 2500 Kčs měsíčně. Odpůrce navrhovatelku opustil, odstěhoval se k jiné ženě. Účastníci uzavřeli manželství v r. 1974 a manželka trpí nervovou chorobou. Soud tu správně zhodnotil stejnou životní úroveň obou manželů.

Ve věci sp. zn. 4 C 38/77 okresní soud Plzeň - jih zjistil, že navrhovatelka dosahuje měsíčního výdělku 1200 Kčs a odpůrce 2456 Kčs měsíčně. Odpůrce měl však vyživovací povinnosti ještě k pěti dětem, která mu byla stanovená částkou 1050 Kčs. Soud dospěl ke správnému závěru, že nejsou dány podmínky pro přiznání výživného navrhovatelce, neboť po splnění vyživovací povinnosti odpůrce k nezletilým dětem vlastní příjmy manželů zajišťovaly jejich stejnou životní úroveň.

Ve věci sp. zn. 5 C 384/75 okresního soudu v Písku se navrhovatelka domáhala toho, aby jí odpůrce platil výživné v částce 600 Kčs měsíčně. Účastníci nežili ve společné domácnosti, navrhovatelka pečovala o nezletilé dítě účastníků. Soud přiznal navrhovatelce výživné 500 Kčs měsíčně, když vycházel ze zjištění, že navrhovatelka má čistý měsíční výdělek 1350 Kčs a odpůrce 1984 Kčs. Soud však nezjišťoval, jakou měrou plní odpůrce svoji vyživovací povinnost k dceři účastníků ve věku 9 let. Rozhodnutí soudu prvního stupně bylo rozsudkem Nejvyššího soudu ČSR zrušeno ke stížnosti pro porušení zákona, protože nebyl náležitě zjištěn skutkový stav věci pro bezpečné závěry o stejné hmotné a kulturní úrovni účastníků, a soudu bylo uloženo, aby vedle výdělku účastníků také zjistil, jaké jsou potřeby každého z nich s ohledem na jeho práci, způsob života a zdravotní stav.

4. Výživné mezi manžely lze přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení (§ 98 odst. 1 zák. o rod.), tedy ode dne, kdy došel návrh soudu (§ 82 odst. 1 zák. o. s. ř.), pokud ovšem není žádáno výživné od doby pozdější.

Určení termínu k placení výživného není někdy v soudních rozhodnutích odůvodněno. Např. v případech, kdy návrh na určení výživného došel během měsíce, bývá výživné určováno zpravidla až od počátku následujícího měsíce, aniž by bylo v rozsudku patrné, proč tak soud rozhodl.

Když je zjištěno, že zákonné podmínky pro určení výživného se vztahují k pozdějšímu termínu, než kdy byl návrh podán, nebo od něhož je výživné požadováno, přizná soud výživné od pozdější doby. To však je nutno vždy náležitě odůvodnit, a má-li být vyčerpán celý předmět řízení, je nezbytné návrh ve zbytku zamítnout (§ 152 odst. 2 o. s. ř.). Rozhodný je přitom stav existující v době vyhlášení rozhodnutí (§ 154 odst. 1 o. s. ř.).

Ve věci sp. zn. 11 C 189/76 obvodního soudu pro Prahu 6 bylo požadováno výživné od podání návrhu, soud je však právem přiznal od doby pozdější, když bylo zjištěno, že hmotná a kulturní úroveň obou manželů byla zásadně stejná a ke změně poměrů došlo teprve tehdy, když manželka nastoupila na mateřskou dovolenou.

Ve věci sp. zn. 6 C 844/76 okresního soudu v Mladé Boleslavi navrhovatelka žádala výživné i za dobu minulou před podáním návrhu, soud jí však správně přiznal výživné podle ustanovení § 98 odst. 1 zák. o rod. od zahájení řízení; ve zbytku byl návrh zamítnut.

5. Při posuzování odůvodněných potřeb manželů přihlížejí soudy k vyplacenému mateřskému příspěvku podle zákona č. 107/1971 Sb. a vyhlášky č. 72/1974 Sb. Vzhledem k povaze a účelu tohoto příspěvku nelze vyloučit, aby se k němu přihlíženo při určení rozsahu vyživovací povinnosti mezi manžely podle okolností konkrétního případu. Z tohoto příspěvku totiž manželka nepochybně kryje své odůvodněné potřeby. Jde tedy o pochybení v těch případech, kdy soudy nezjišťují, zda navrhovatelka pobírá mateřský příspěvek a v jaké výši.

Ve věci sp. zn. 3 C 162/76 okresního soudu ve Strakoncích není patrné, že by soud zjišťoval, zda navrhovatelka pobírala mateřský příspěvek, ačkoliv měla tři nezletilé děti narozené v roce 1972, 1973 a 1975.

Ve věci sp. zn. 7 C 499/76 okresního soudu v Chomutově nebylo náležitě zjištěno, zda manželka pobírala mateřský příspěvek nebo peněžité dávky v mateřství, protože v protokole o jednání je uváděn jednak „mateřský příspěvek“, ale také „mateřské dávky“, aniž bylo zjištěno, o jaké dávky vlastně šlo.

Ve věci sp. zn. 7 C 753/76 téhož soudu bylo sice pobírání mateřského příspěvku u navrhovatelky spolehlivě zjištěno, ale z odůvodnění rozsudku není patrné, zda soud k němu přihlížel, protože se v něm otázkou mateřského příspěvku vůbec nezabýval.

6. Podle ustanovení § 96 odst. 2 zák. o rod. výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu se zásadami morálky socialistické společnosti. Tyto zásady jsou totiž základním a nejdůležitějším kritériem pro posuzování všech nároků na výživné (srov. důvodovou zprávu k zákonu o rodině). Úkolem soudů je tedy v každém případě hodnotit, zda přiznání výživného nebude v rozporu se zásadami morálky socialistické společnosti, i když ostatní zákonné podmínky pro přiznání výživného by byly splněny.

Soudy se však tímto hodnocením z hlediska socialistické morálky v souvislosti s vyživovací povinností mezi manžely důsledně nezabývají a nedbají potom také o to, aby i v tomto směru skutečný stav věci byl zjištěn co nejúplněji. Soudy se uvedenou problematikou zabývají jen ojediněle, zpravidla k

námítce odpůrců. Námitky spočívají vesměs v tom, že navrhovatelka opustila bezdůvodně společnou domácnost a žije s jiným mužem jako s druhem, že se dopustila trestného činu a že vede nemorální život v rozporu s účelem manželství v socialistické společnosti.

Ve věci sp. zn. 5 C 77/76 okresní soud v Pardubicích zamítl návrh na určení výživného s poukazem na ustanovení § 96 odst. 2 zák. o rod. Navrhovatelka opustila bez vážných důvodů společnou domácnost a žila s jiným mužem jako s druhem.

Ve věci sp. zn. 18 C 212/75 okresní soud v Karviné zamítl návrh na výživné manželky, když zjistil, že navrhovatelka za trvání manželství navázala známost s jiným mužem a zanedbávala péči o nezletilé děti.

Ve věci sp. zn. 10 C 21/76 okresního soudu v Opavě šlo o případ, kdy navrhovatelka z malicherných důvodů odmítla s odpůrcem sdílet společnou domácnost a bezdůvodně ji opustila. Soud prvního stupně vzhledem k péči navrhovatelky o dítě jí přiznal výživné vůči odpůrci. Odvolací soud k odvolání odpůrce návrh na určení výživného zamítl, když dospěl k závěru, že chování odpůrkyně v manželství bylo lehkomyšlné a přiznání výživného za dané situace by bylo v rozporu se zásadami morálky socialistické společnosti.

Ve věcech vyživovací povinnosti mezi manžely musí proto soudy důsledně z vlastní iniciativy zjišťovat skutečný stav věci i z toho hlediska, zda přiznání výživného nebude v rozporu s ustanovením § 96 odst. 2 zák. o rod.

7. Ve věcech výživného mezi manžely musí být dokazování zaměřeno především na zjištění, zda a z jakého důvodu některý z manželů neplní svoji vyživovací povinnost, jaké jsou osobní, rodinné a majetkové pověry manželů, jaké jsou odůvodněné potřeby navrhovatele a schopnosti a možnosti povinného manžela. Je třeba zjišťovat a posuzovat otázku péče manželů o společnou domácnost. I když zákon neukládá soudu, aby přihlížel k péči o nezletilé děti, není pochybností o tom, že se zřetelem k ustanovení § 19 zák. o rod. musí soud uvážit i péči o nezletilé děti. Konečně je třeba v rámci dokazování se zabývat i otázkou, zda přiznání výživného by nebylo v rozporu s morálkou socialistické společnosti (§ 96 odst. 2 zák. o rod.).

Soudy zpravidla již v rámci přípravy jednání (§ 114 o. s. ř.) činí dotazy na národní výbory ohledně poměrů v manželství a ohledně péče poskytované nezletilým dětem. Současně se na tytéž skutečnosti soudy dotazují i u zaměstnavatelských organizací manželů, stejně jako na jejich výdělečné možnosti a schopnosti. V rámci přípravy jednání soudy také často zjišťují stanovisko odpůrce (§ 114 odst. 2 písm. a/ o. s. ř.). Při jednání jsou pak prováděny zpravidla důkazy výsledkem účastníků, důkaz listinami a výsledkem svědků, případně znalecké důkazy.

Některé soudy vycházejí z názoru, že v řízení o výživném mezi manžely není nutné zjišťovat a posuzovat, z jakého důvodu navrhovatelka opustila společnou domácnost, a za rozhodující považují jen tu skutečnost, že pro péči o nezletilé děti není navrhovatelka zaměstnána. I v takových případech je však nutné všemi důkazními prostředky zjišťovat důvody, které vedly navrhovatelku k tomu, že ze své strany neplní povinnosti vyplývající pro ni z ustanovení § 18 a § 19 zák. o rod. Toto zjištění může být významné pro posouzení toho, zda výživné může být přiznáno se zřetelem k ustanovení § 96 odst. 2 zák. o rod.

Ve věci sp. zn. 20 C 166/74 obvodní soud pro Prahu 1 rozhodl o výživném manželky a při určování výživného vycházel jen z příjmů manželů. Rozsudek soudu prvního stupně, který nabyl právní moci, byl na podkladě stížnosti pro porušení zákona zrušen rozsudkem Nejvyššího soudu ČSR. V odůvodnění tohoto rozsudku bylo poukazováno na to, že je třeba zjistit řádně nejen majetkové poměry obou manželů, ale i potřeby a životní náklady každého z nich dané způsobem jejich života,

povahou zaměstnání, popřípadě jinými závažnými okolnostmi. Bylo třeba se zabývat i otázkou péče o děti, její náročností a tím, zda a v jakém rozsahu mají tyto okolnosti vliv na rozsah odůvodněných potřeb navrhovatelky. Teprve po zjištění situace obou manželů v uvedených směrech lze posoudit uplatnění zásady stejné hmotné a kulturní úrovně obou manželů.

Ve věci sp. zn. 5 C 36/76 okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou se navrhovatelka domáhala placení výživného z toho důvodu, že pečuje o dvě nezletilé děti ve stáří 2 a 4 roky a sama jako osoba se změněnou pracovní schopností vydělává jako domácí dělnice částku 400 až 500 Kčs měsíčně. Soud přiznal navrhovatelce výživné v částce 100 Kčs měsíčně, aniž by zjistil odůvodněné potřeby navrhovatelky, a při zjišťování schopností a možností odpůrce, který byl v dlouhodobém trestu odnětí svobody, vycházel jen z jeho výpovědi.

Řízení ve věcech vyživovací povinnosti mezi manžely probíhá zpravidla rychle a s potřebnou plynulostí. Jednání jsou nařizována obvykle do 14 dnů až 1 měsíce od podání návrhu a převážná část věcí je skončena při prvním jednání. Delší dobu trvá řízení v případech, kdy je třeba zjišťovat např. zdravotní stav navrhovatele nebo navrhovatelky nebo její pracovní schopnost anebo provést jiné znalecké dokazování.

8. Podle ustanovení § 100 odst. 1 o. s. ř. je soud povinen usilovat především o to, aby spor byl vyřešen smírně; v souladu s tím ukládá ustanovení § 99 odst. 1 o. s. ř. soudu, aby se o smír vždy pokusil, což platí podle ustanovení § 211 o. s. ř. i pro odvolací řízení. Ve věcech výživného mezi manžely je vyřešení věci smírem nepochybně namístě.

Úsilí soudů musí být zaměřeno ovšem jen k uzavření takového smíru, který může být schválen, protože není v rozporu s právními předpisy nebo zájmem společnosti (§ 99 odst. 2 o. s. ř.). Pro úsudek v tomto směru musí mít soud dostatečný podklad. Z protokolů o jednání má být také patrné, zda soud usiloval o to, aby věc byla vyřízena smírně. Soud má přispět svou radou účastníkům k uzavření smíru, který by mohl být schválen (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 39/1957 Sbírky rozhodnutí čs. soudů).

Ve věcech výživného mezi manžely dochází však někdy k uzavření a ke schválení smírů, které nejsou v souladu se zákonem.

Např. ve věci sp. zn. 4 C 210/77 okresního soudu v Břeclavi domáhala se dne 6. 4. 1977 navrhovatelka placení výživného v částce 500 Kčs měsíčně a v návrhu tvrdila, že jde o výživné pro nerozvedenou manželku. Odpůrce navrhl zamítnutí návrhu a tvrdil, že manželství účastníků bylo již rozvedeno rozsudkem téhož soudu z 28. 2. 1977. Soud neprovedl důkaz spisy o rozvodu manželství a aniž by bylo došlo ke změně návrhu podle ustanovení § 95 o. s. ř. účastníci uzavřeli smír, jímž se odpůrce zavázal přispívat navrhovatelce jako rozvedené manželce částku 200 Kčs měsíčně. Soud tento smír schválil, aniž měl pro jeho schválení dostatečný podklad ve výsledcích řízení.

9. V rozhodnutích o výživném mezi manžely dochází někdy k pochybením, kterých by se měly soudy vyvarovat.

Zákon o rodině rozlišuje výživné mezi manžely podle ustanovení § 91 zák. o rod. a příspěvek na výživu rozvedeného manžela podle ustanovení § 92 a násl. zák. o rod. toto terminologické rozlišení by mělo být respektováno a v záhlaví rozsudku by měla být věc jednoznačně označována jako „výživné manželky (manžela)“.

Je-li návrhem uplatněn nárok na výživné podle ustanovení § 91 zák. o rod., měl by v souladu se zákonnou terminologií znít výrok v rozsudku např. tak, že „odpůrce je povinen platit navrhovatelce výživné“ a nikoli „je povinen přispívat navrhovatelce...“.

Jde tu o řízení, které se ve smyslu ustanovení § 91 odst. 2 zák. o rod. zahajuje jen na návrh, takže podle ustanovení § 152 odst. 2 o. s. ř. musí být rozsudkem rozhodnuto o celé projednávané věci a výrok rozsudku se musí vypořádat s celým obsahem návrhu. Bylo-li tedy návrhu na výživné manžela (manželky) vyhověno jen částečně, je třeba ve výroku rozsudku uvést, že ve zbytku se návrh zamítá.

Při odůvodňování rozsudků v těchto věcech soudy ne vždy dbají ustanovení § 157 odst. 2 a 3 o. s. ř. Pokud jde o podstatný obsah přednesů účastníků řízení sice vždy uvádějí, čeho se navrhovatelka domáhá, avšak ne vždy uvádějí všechny námitky, kterými se odpůrce brání, aby pak také bylo možno se s těmito námitkami v odůvodnění vypořádat. Někdy soudy nerozlišují mezi přednesy účastníků řízení a mezi zjištěními z provedených důkazů výsledkem účastníků řízení. V některých odůvodněních rozhodnutí se provádí pouhý popis toho, co vypověděli účastníci řízení a svědci, a to i když důkazy jsou ve vzájemném rozporu; v jiných odůvodněních se pak provádí nesprávně souhrnné zjištění. Soud pak po pouhém výpočtu provedených důkazů dochází k právnímu závěru, aniž by v odůvodnění uváděl, zda výpovědím svědků, popřípadě některého z účastníků řízení, uvěřil a z jakých důvodů. Řádnému odůvodnění rozsudku je třeba věnovat vždy pozornost i z hlediska jeho významu pro případné další řízení a rozhodování o výživném v důsledku změny poměrů (§ 99 zák. o rod.). Také právní posouzení věci v odůvodnění rozsudku se omezuje zpravidla na ustanovení § 91 zák. o rod.; jen výjimečně se poukazuje na souvisící předpisy. Odůvodnění rozsudků bývají i z tohoto důvodu málo přesvědčivá.

Přesvědčivě bylo odůvodněno usnesení o schválení smíru např. ve věci sp. zn. 4 C 715/76 okresního soudu v Náchodě. V odůvodnění usnesení jsou uvedeny přednesy obou účastníků i skutková zjištění; odůvodnění obsahuje též právní posouzení, poukaz na příslušné zákonné ustanovení, z něhož soud vycházel, a zdůvodnění, proč smír není v rozporu s právními předpisy nebo se zájmem společnosti.

10. Podle ustanovení § 11 odst. 2 písm. d) zákona č. 116/1966 Sb. v řízení o ručení výživného mezi manžely je od soudního poplatku osvobozen jen navrhovatel a pokud soud jeho návrhu vyhověl, je povinen zaplatit odpovídající část poplatku odpůrce, pokud není také od poplatku osvobozen. Dochází poměrně často k nesprávnému výpočtu poplatku z hlediska ustanovení § 3 citovaného zákona.

Je třeba v této souvislosti poukázat na výklad některých ustanovení zákona č. 116/1966 Sb. o soudních poplatcích, uveřejněný pod č. 14/1976 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. Není také dostatečně známí opatření ministerstva financí ČSR z 11. 4. 1975 čj. 153/2895/75 1) (otištěné také jako sdělení č. 3 v částce 4 - 5/1975 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR), jímž bylo povoleno ve věcech vzájemné vyživovací povinnosti manželů a rozvedených manželů osvobození od soudních poplatků ve výši poloviny sazby stanovené podle pol. 1 písm. a) sazebníku soudních poplatků (přílohy k zákonu č. 116/1966 Sb.).

B. Příspěvek na výživu rozvedeného manžela

Příspěvek na výživu podle ustanovení § 92 zák. o rod. je samostatným nárokem s rozdílnými podmínkami pro jeho přiznání i s rozdílným obsahem, než je tomu u nároku na výživné za trvání manželství (viz rozhodnutí uveřejněné pod č. 57/1967 Sbírky rozhodnutí soudů ČSR).

1. Také k přiznání příspěvku na výživu rozvedeného manžela může dojít jen na návrh některého z bývalých manželů, pokud se nedohodnou (§ 92 odst. 1, věta druhá, zák. o rod.). Návrh musí mít náležitosti uvedené v ustanoveních § 79 odst. 1 o. s. ř. a § 42 odst. 3 o. s. ř.

Návrhy na přiznání příspěvku na výživu rozvedeného manžela obsahují zejména údaje o tom, zda a kdy bylo manželství pravomocně rozvedeno, proč není navrhovatelka schopna sama se živit a jaké jsou osobní, majetkové a výtěžkové poměry účastníků. Jsou uváděny i důkazy, jejichž provedení se

navrhuje a konkrétní návrh rozsudečného výroku co do rozsahu uplatněného nároku a doby, o d níž je nárok uplatňován.

2. Důvody uplatňované pro přiznání příspěvku na výživu rozvedeného manžela spočívají zpravidla v péči rozvedených manželek o děti, které není možno umístit v jeslích nebo v mateřských školách z toho důvodu, že v místě jejich bydliště tato kolektivní zařízení nejsou, nebo pro nedostatek kapacity v těchto zařízeních. Tyto důvody jsou uplatňovány zpravidla v těch případech, kdy jde o rozvedená manželství mladých lidí.

V případech, kdy došlo k rozvodu manželů starších nebo jejichž manželství trvalo delší dobu, spočívají důvody k uplatnění nároku na příspěvek v tom, že starší žena se po rozvodu nemůže uplatnit v pracovním procesu, protože za trvání manželství se věnovala péči o domácnost a o děti, ztratila případně kvalifikaci nebo z toho důvodu, že její nepříznivý zdravotní stav jí nedovoluje pracovat.

3. Zákonnou podmínkou příspěvku je skutečnost, že rozvedený manžel není schopen sám se živit (§ 92 odst. 1 zák. o rod.).

Úkolem soudu je zjednat si v každém případě spolehlivý podklad pro posouzení této otázky a zejména zjišťovat, zda a v jakém rozsahu je rozvedená manželka (rozvedený manžel) schopna ze svého výdělků uspokojovat své potřeby.

Porovnání výdělků s výší nezabavitelné částky při soudním výkonu rozhodnutí, popřípadě s nejnižšími důchody, není případné, neboť k určení těchto částek v právních předpisech vedly jiné ekonomické důvody, než kterými se řídí předpisy o příspěvku na výživu rozvedeného manžela (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 1/1966 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR). Schopnost rozvedeného manžela sám se živit neurčují pouze jeho výdělečné schopnosti a možnosti, nýbrž i jeho majetkové poměry. V rámci úvahy o tom, zda a do jaké míry je nutná výživa rozvedeného manžela zajištěna z jeho vlastního majetku, musí soud přihlídnout k celkovým poměrům rozvedeného manžela, k druhu majetku, k účelu, jemuž slouží, a k dalším rozhodným skutečnostem (viz rozhodnutí uveřejněné pod č. 53/1968 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR). Neschopnost rozvedeného manžela sám se živit, není dána jen jeho zdravotním stavem a neschopností pracovat, ale může spočívat i v jiné objektivní okolnosti jako je např. péče o invalidní dítě nebo o dítě vyžadující stálou péči (viz rozhodnutí uveřejněné pod č. 3/1976 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Při úvaze o tom, zda rozvedený manžel je schopen sám se živit, nelze zásadně přihlížet k tomu, že pobírá sociální důchod, který mu byl přiznán z důvodu, že jeho výživa není zabezpečena výživným od jiných osob (viz rozhodnutí uveřejněné pod č. 2/1976 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Rozvedenou manželku považují soudy za neschopnou sama se živit zpravidla v těch případech, kdy pečuje o děti ve věku do tří let, popřípadě o děti starší, avšak invalidní nebo vyžadující zvláštní péči, anebo o děti, které z různých důvodů nemohou být umístěny v kolektivních zařízeních. Uvedenou zákonnou podmínku považují soudy za splněnou i v těch případech, jestliže podle lékařského potvrzení nebo znaleckého posudku není rozvedená manželka vzhledem k věku nebo zdravotnímu stavu schopna být výdělečně činná nebo nemá možnost a příležitost za dané situace si opatřit přiměřené zaměstnání. K mateřskému příspěvku soudy přihlížejí stejně jako u vyživovací povinnosti mezi manžely.

4. Rozsah vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely je zákonem, omezen v tom směru, že rozvedený manžel za splnění ostatních zákonných podmínek má nárok na nutnou výživu (§ 92 odst. 1 zák. o rod.). důvodová zpráva k zákonu o rodině zdůrazňuje, že jde o kritérium, podle něhož má být určena výše příspěvku, a že tak dochází k rozlišení mezi nárokem jednoho manžela vůči druhému za trvání manželství a případem, kdy bylo manželství rozvedeno.

Nutnou výživou ve smyslu ustanovení § 92 odst. 1 zák. o rod. se nerozumějí jen nutné náklady na stravování, ale také na uspokojování dalších nezbytných životních potřeb rozvedeného manžela vyplývajících z jeho věku, zdravotního stavu, způsobu života apod. (viz rozhodnutí uveřejněné pod č. 1/1976 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Soudy zpravidla vycházejí při úvaze o nákladu na nutnou výživu z částky asi 700 Kčs měsíčně, neodůvodňují-li zvláštní okolnosti případu (např. vážná choroba a dieta) příspěvek vyšší. S tímto názorem třeba souhlasit. Při určování příspěvku na výživu rozvedeného manžela je však třeba vždy přihlížet k ustanovení § 96 odst. 1 zák. o rod.

Nesprávný je názor, že již z názvu příspěvek na výživu rozvedeného manžela vyplývá, že je možno oprávněnému manželovi přiznat podle úvahy soudu jen část nákladů na nutnou výživu a nikoliv celou její úhradu. K takovému výkladu zákona není důvodů. Jestliže zákon o rodině pro vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely použil název „příspěvek na výživu rozvedeného manžela“, pak se to stalo proto, aby tato vyživovací povinnost byla odlišena od povinnosti manželů poskytovat si vzájemně výživné za trvání manželství. Jde o jinou kategorii vyživovací povinnosti s jinými zákonnými podmínkami a zejména s jiným rozsahem této povinnosti. Není proto namístě takový výklad ustanovení § 92 odst. 1 zák. o rod., že by např. rozvedená žena neměla mít zajištěnu nutnou výživu z prostředků svého bývalého manžela, ač ten k tomu prostředky má, a aby její nutná výživa musel být doplňována ze společenských prostředků. Takový výklad zákona by byl ostatně i v rozporu se zásadami morálky socialistické společnosti, jež jsou základním a nejdůležitějším kritériem pro posouzení všech nároků na výživné (srov. důvodovou zprávu k zákonu o rodině).

Ve věci sp. zn. 8 C 69/76 okresní soud v Českých Budějovicích přiznal navrhovatelce částku 250 Kčs měsíčně, ačkoliv neměla žádný příjem, s nesprávným odůvodněním, že zákon rozvedené manželce zaručuje pouze příspěvek na nutnou výživu a nikoli celou nutnou výživu.

Ve věci sp. zn. 5 C 104/76 okresní soud v Klatovech správně při určování příspěvku přihlédl ke zvýšeným nákladům, které musí navrhovatelka vynakládat na dietní stravování.

Ve věci sp. zn. 6 C 927/76 okresní soud v Pardubicích uznal správně za dostatečnou částku 700 Kčs měsíčně na nutnou výživu navrhovatelky. Z toho důvodu návrh na stanovení příspěvku podle ustanovení § 92 odst. 1 zák. o rod. zamítl, když navrhovatelka měla vlastní příjem v částce 700 Kčs měsíčně.

5. Také příspěvek na výživu rozvedeného manžela podle ustanovení § 92 zák. o rod. lze přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení (§ 98 odst. 1 zák. o rod.), tedy ode dne, kdy došel návrh soudu (§ 82 odst. 1 o. s. ř.), pokud ovšem není žádán příspěvek od pozdější doby. V posléze uvedeném případě ovšem nárok na příspěvek musí být dán alespoň v době vyhlášení rozsudku (§ 154 o. s. ř.); jinak by musil být návrh pro předčasnost zamítnut.

Došel-li soudu návrh během měsíce, není důvodu k tomu, aby příspěvek byl přiznán až do prvního dne následujícího měsíce, nebo naopak od prvního dne měsíce, kdy návrh došel soudu, v rozporu s ustanovením § 98 odst. 1 zák. o rod.

6. Podle ustanovení § 96 odst. 2 zák. o rod. nelze výživné přiznat, jestliže by to bylo v rozporu se zásadami morálky socialistické společnosti. Zmíněné ustanovení se vztahuje i na příspěvek na výživu rozvedeného manžela podle ustanovení § 92 zák. o rod. (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 2/1966 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR). Z uvedeného důvodu bývají v praxi soudů návrhy zamítnuty v těch případech, kdy např. navrhovatelka rozvrátila manželství, opustila nezletilé děti nebo po rozvodu vede nemorální život nebo se dopouští trestné činnosti.

Ve věci sp. zn. 8 C 69/76 okresního soudu v Českých Budějovicích se odvolací soud zabýval námitkou odpůrce, že je v rozporu s morálkou socialistické společnosti, jestliže navrhovatelka pečující o dítě do tří let věku nevstoupí do zaměstnání, ačkoliv dítě by mohlo být přijato do kolektivního zařízení. Odvolací soud správně dovodil, že žena pečující o dítě ve věku do tří let nemůže být nucena, aby vstoupila do zaměstnání jen proto, aby jí bývalý manžel nemusel přispívat na výživu. Současně zdůraznil zájem společnosti na tom, aby děti útlého věku byly vychovávány především matkou.

7. Praxe soudů při výkladu ustanovení § 93 zák. o rod. byla usměrněna rozsudkem uveřejněným pod č. 48/1972 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, v němž byla zejména vysvětlena povaha pětileté lhůty podle první věty ustanovení § 93 zák. o rod. a skutečnost, že není rozhodné, jaká doba uplynula od právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství do doby podání návrhu na přiznání příspěvku.

Návrhy na přiznání příspěvku na výživu rozvedeného manžela jsou nyní v praxi soudů podávány vesměs do pěti let od právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství, povinní manželé nežadají o zrušení povinnosti platit příspěvek jen z důvodů uplynutí této pětileté lhůty a přicházejí jen ojedinělé návrhy na prodloužení povinnosti platit příspěvek podle druhé věty ustanovení § 93 zák. o rod.

Ve věci sp. zn. 9 C 298/72 okresního soudu v Bruntále domáhala se navrhovatelka, aby odpůrci byla uložena povinnost platit příspěvek na výživu, který jí byl přiznán rozsudkem z 21. 6. 1967 v částce 350 Kčs měsíčně, i nadále po uplynutí lhůty pěti let uvedené v ustanovení § 93 zák. o rod. Soud prvního stupně návrh zamítl s odůvodněním, že povinnosti odpůrce platit navrhovatelce příspěvek na výživu byla stanovena bez časového omezení a dosud zrušena nebyla. Odvolací soud tento rozsudek potvrdil, ale vycházel z nesprávného právního názoru, že vyživovací povinnost odpůrce k navrhovatelce automaticky zanikla uplynutím pěti let po rozvodu manželství. Rozsudkem Nejvyššího soudu ČSR byl na podkladě stížnosti pro porušení zákona rozsudek odvolacího soudu zrušen a vytknout nesprávný výklad pětileté lhůty podle ustanovení § 93, věta první, zák. o rod., neboť v daném případě povinnost přispívat na výživu navrhovatelky byla stanovena bez časového omezení a nebyla dosud zrušena.

8. Při projednávání návrhů na příspěvek na výživu rozvedeného manžela soudy po nápadu věci zpravidla vyžadují zprávy národních výborů, zejména z místa bydliště rozvedené manželky, o možnosti umístění dětí v jeslích nebo mateřských školách, zprávy odboru pracovních sil národních výborů o pracovních příležitostech rozvedené manželky (rozvedeného manžela) v místě bydliště, lékařské zprávy o zdravotním stavu rozvedené manželky (rozvedeného manžela), popřípadě zprávy o výtčích bývalých manželů. Zásadně vyžadují spisy o rozvodu manželství účastníků, popřípadě o výživném manželek, pokud je z návrhu patrné, že odpůrci bylo za trvání manželství uloženo toto výživné platit. Ještě před jednáním bývají tedy soustředěny potřebné podklady ke zjištění skutečného stavu věci. Při jednáních pak soudy provádějí výslechy svědků a účastníků, důkazy listinami a v některých případech i znalecké dokazování.

Ve věci sp. zn. 12 C 221/76 okresního soudu v Chomutově bylo však rozhodnuto na základě neúplně zjištěného stavu věci a teprve v rámci odvolacího řízení vyšlo najevo, že navrhovatelka byla po podání návrhu zaměstnána s dostatečným výtčkem a pak pobírala mateřský příspěvek.

9. O soudních smírech v řízení o příspěvek na výživu rozvedeného manžela platí totéž, co bylo uvedeno o smírech ve věcech výživného mezi manžely. Jde zejména o to, aby nedocházelo k uzavírání a ke schvalování smírů, které vyvolávají pochybnost z hlediska výše příspěvku, jsou obsahově nejasné nebo odporují zákonu.

Ve věci sp. zn. 12 C 121/76 okresního soudu v Teplicích se odpůrce zavázal platit navrhovatelce na nutnou výživu od 10. 6. 1976 do 30. 6. 1976 částku 150 Kčs a dále od 1. 7. 1976 do 30. 7. 1976 měsíčně částku 300 Kčs, vždy do

15. každého měsíce k rukám navrhovatelky, přičemž !navrhovatelka se nevzdala svého nároku v případě, že by i po 30. 6. 1977 nemohlo být nezletilé dítě umístěno v kolektivním zařízení“.

10. V rozhodnutích ve věcech příspěvku na výživu rozvedeného manžela dochází někdy k pochybením např. v tom, že nebývá vyčíslen nedoplatek dlužného příspěvku a nebývá také určena doba jeho splatnosti. v odůvodnění rozsudků pak často chybí zjištění, jakou částku považuje soud za přiměřenou pro nutnou výživu navrhovatelky a z jakých důvodů. Soudy také někdy opomíjejí hodnocení nároku z hlediska ustanovení § 96 odst. 2 zák. o rod.

1) Bylo stejně jako opatření ministerstva financí SSR ze 4. 7. 1975 č. k. 83951/1975 uveřejněno ve Finančním zpravodaji č. 7/1975, vydávaném ministerstvem financí ČSR, ministerstvem financí SSR a federálním ministerstvem financí.